

THEATER AAN HET VRIJTHOF

DEELANALYSE ONDERZOEK THEATER INCLUSIEF

Bockmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

THEATER AAN HET VRIJTHOF

DEELANALYSE ONDERZOEK THEATER INCLUSIEF

In 2017 ontstond bij het Noordwijk Overleg, een groep bestaande uit vertegenwoordigers van BIS-theatergezelschappen en standplaatstheaters, de urgentie om de podiumkunsten in Nederland meer divers en inclusiever te maken.¹ Uit dit overleg, vernoemd naar de plaats waar het collectief samenkomt, ontstond in 2018 het driejarig stimuleringsprogramma [Theater Inclusief](#). Aan de hand van de vier P's die staan voor personeel, programmering, publiek en partners beogen de [19 partners](#) die zijn aangesloten bij het initiatief de podiumkunsten een betere representatie te laten zijn van de Nederlandse samenleving.

In het theaterseizoen 2021-2022 onderzoekt de Boekmanstichting in opdracht van Theater Inclusief de resultaten die de negentien aangesloten partners hebben geboekt door deel te nemen aan het driejarig stimuleringsprogramma. De onderzoekers voeren een documentanalyse, enquête en diepte-interview uit, die resulteren in individuele deelanalyses per partner en een overkoepelend eindrapport met algemene bevindingen. Wat waren de ambities en doelen van de partners op het gebied van diversiteit en inclusie? Hebben de theaters en theatergezelschappen vooruitgang geboekt op de vier P's? Welke verbeterpunten zijn er? En hoe zien de partners de toekomst van een diverse en inclusieve theatersector?

In deze analyse is het de beurt aan Theater aan het Vrijthof in Maastricht. Dit theater noemt zich 'de huiskamer van Maastricht', maar is er ook voor alle cultuurliefhebbers uit de omliggende (Eu)regio – want Maastricht situeert zich op een drie-landen-punt met Nederland, Duitsland en België. Voor het onderzoek gingen we in gesprek met directeur Brigitte van Eck en programmeur Peter Noten.

¹ BIS-theatergezelschappen worden vanuit het Rijk gesubsidieerd. Deze zijn opgenomen in de culturele basisinfrastructuur (BIS).

THEATER AAN HET VRIJTHOF

Theater aan het Vrijthof positioneert zich als centrale actor in het culturele leven van Maastricht en de omliggende internationale Euregio. De missie van het theater steunt op twee belangrijke pijlers: enerzijds de eigen programmering podiumkunsten en muziek, anderzijds de receptieve, faciliterende werking – zo schrijft de organisatie op zijn website. Welke verschuivingen hebben er sinds de deelname aan Theater en Inclusief plaatsgevonden op het gebied van diversiteit en inclusie?

Muziekoptreden tijdens het programma *Bertemu*, met kunst, muziek, theater en literatuur uit de Molukse cultuur. Foto: Ed Leatemala.

THEATER AAN HET VRIJTHOF

‘Maastricht is een internationale stad, dankzij onder andere de universiteit en het bedrijfsleven in de omgeving. We zitten dicht bij verschillende landsgrenzen en meertaligheid is daarom normaal’, lichten Van Eck en Noten toe. Vandaar ook dat Theater aan het Vrijthof binnen de eigen organisatie de naam van het stimuleringsprogramma Theater Inclusief heeft omgedoopt tot ‘Theater Onbegrensd’ – voor hen ligt bij het werken aan diversiteit en inclusie namelijk de nadruk op het overstijgen van letterlijke landsgrenzen. ‘We zijn hier gewend om de grens over te gaan. In het weekend een biertje drinken in Duitsland of op de markt in België boodschappen doen. We zijn echt Europeanen, we reizen makkelijker hier’, vertelt Noten. Die internationale positie vormt een belangrijke drijfveer voor Theater aan het Vrijthof om meer divers en inclusief te worden. De afgelopen jaren heeft de organisatie op het gebied van de vier P’s verschillende stappen ondernomen.

NAUWELIJKS CULTURELE DIVERSITEIT ONDER HET PERSONEEL

In de enquête die voor dit onderzoek werd afgenomen laat Theater aan het Vrijthof weten een evenwichtige man-vrouw verhouding te hebben binnen de organisatie.² Ook de management- en leidinggevende functies worden door in totaal twee vrouwen en twee mannen uitgevoerd. Medewerkers met een biculturele achtergrond heeft het theater nog niet in vaste dienst, wel zijn er in de flexibele schil van de horeca een vijftal medewerkers en verder twee vrijwilligers met een biculturele achtergrond bij de organisatie betrokken. Van de circa veertig medewerkers in loondienst hebben er twee een fysieke- of functiebeperking, voor wie de werkomgeving volledig aangepast is. Onderaan de streep beoordeelt het theater de tevredenheid over diversiteit binnen het personeelsbestand met een 6 op schaal van 1 tot 10 – toch een redelijk cijfer, terwijl de culturele diversiteit in de organisatie in feite nog ver te zoeken is.

Meer divers personeel werven is voor de organisatie niet gemakkelijk, vertellen Noten en Van Eck. Theater aan het Vrijthof is

onderdeel van de gemeente Maastricht – het pand werd in 1914 aangekocht door de gemeente en was achtereenvolgens thuishaven van het stedelijk museum, de gemeenteontvanger, het stadsarchief, stadsbibliotheek, de gemeentepolitie en sinds de jaren negentig vorige eeuw Theater aan het Vrijthof – en volgt daarom de geldende regels van de gemeente met betrekking tot het P&O beleid. ‘Wij wensen meer diversiteit, maar doordat we aan regels van de gemeente vastzitten kunnen we hier niet alle gewenste stappen zelfstandig in zetten’, legt Van Eck uit. Het theater is bezig met een intern verzelfstandigingsproces, waarbij geprobeerd wordt om geldende regels en budgetten van de gemeente van het theater te ontvlechten, zodat Theater aan het Vrijthof beleid kan voeren op basis van eigen uitgangspunten. Zo wordt in de vacaturetekst nu al wel rekening gehouden met inclusieve taal, maar zijn niet alle aanpassingen mogelijk door regels van de gemeente. ‘Er is inmiddels bij de gemeente wel meer bewustzijn gecreëerd over diversiteit en inclusie, maar het is nog geen standaard in de wervingsprocedures’, vertelt het theater.

² Enquête ontworpen en (online) afgenomen door de Boekmanstichting, ingevuld op 2 februari 2022 door Gaby van Wegberg (manager marketing en PR) en Peter Noten (programmeur) van Theater aan het Vrijthof.

THEATER AAN HET VRIJTHOF

Wat verder meespeelt, zo voegt Noten toe, is dat het theater vaak zoekt naar specialistische beroepen zoals voor technici en programmeurs, en dat het moeilijk is om daarvoor mensen (met een biculturele achtergrond) te vinden. ‘Op scholingsniveau zou hier al verandering in moeten komen. Wij hebben in een samenwerking met Via Zuid (Talentontwikkeling podiumkunsten Limburg) en de HKU (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht) hier honderden studenten op bezoek gehad, zodat zij als nieuwe generatie kunnen zien dat het culturele aanbod van de Randstad hier ook aanwezig is. Als die jongeren na hun opleiding in Maastricht blijven en hier een functie vinden zouden we dat alleen maar toejuichen’, vertellen Van Eck en Noten.

Om de internationale positie uit te stralen zet het theater internationale studenten als horecapersoneel in. Dit werd na de coronacrisis uit nood geboren, maar is doorontwikkeld omdat ‘het in onze stad past’. ‘Het is mooi om de meertaligheid van onze regio in het personeel terug te zien. Zo worden onze bezoekers aangesproken in het

Engels, maar ook Spaans, Frans of Duits’, licht Noten toe.

Het draagvlak voor diversiteit en inclusie bij de interne organisatie van Theater aan het Vrijthof heeft zich gevestigd, vindt de organisatie. ‘Inclusiviteit is een onderdeel geworden van de interne gesprekken en dagelijkse gang van zaken, het heeft geen status aparte meer en hoort er gewoon bij. Ook merken we dat het enthousiasme hierover aanstekelijk werkt’, legt Noten uit. Toch vertelt de organisatie ook dat er intern (nog) geen trainingen zijn gevolgd op dit gebied, zoals een *unconscious bias* training. Iets waar het theater zich zeker nog in verder zou kunnen ontwikkelen.

‘WAT PRIKKELT DE GEEST VAN HET PUBLIEK?’

Theater aan het Vrijthof wil voor bezoekers een gids zijn in het veld van podiumkunsten en zet sterk in op talentontwikkeling en cultuureducatie. ‘We hebben een sterke binding met de vakopleidingen in de stad, zoals het conservatorium en de Jan van Eyck Academie. Niet alleen de bezoeker komt hier

vandaan, maar ook de makers, onze uitvoerders van de toekomst. Ook bij middelbare scholen zetten we in op langdurige relaties. Daarbij kijken we naar vragen als: Hoe kunnen we de wereldblik van jongeren verruimen? Wat kan tot discussie “**Theater aan het Vrijthof** is een gids in het veld van podiumkunsten en is werkplaats en *playground* voor talentontwikkeling, educatie ([Toneelacademie Maastricht](#) en [Conservatorium Maastricht](#)) en initiatieven uit de stad en (Eu)regio. Wij zijn inspirator, aanjager en makershuis. Een ‘thuis’ voor onze huisgezelschappen [Philharmonie Zuidnederland](#), [Toneelgroep Maastricht](#), [Opera Zuid](#), [Jazz Maastricht](#), [SALLY dansgezelschap](#) en [Het Geluid](#) en festivals [Musica Sacra](#) en [De Nederlandse Dansdagen](#) én een theater voor landelijke en internationale gezelschappen. Samen met [Kumulux](#) zijn wij motor voor cultuureducatie, passend bij onze ambitie jeugd toe te leiden naar podiumkunsten. Wij streven er naar een ontmoetingsplek te zijn voor elke Maastrichtenaar en inwoner van de Stedelijke Cultuur Regio Zuid.” (Bron: *Toolkit Theater Inclusief*³)

leiden? Wat prikkelt de geest?’, legt programmamaker Noten uit. Toen het theater alle fysieke activiteiten moest stoppen

3 De *Toolkit* werd in het theaterseizoen 2019-2020 ingevuld door Theater aan het Vrijthof. In dit document, dat is opgesteld door Theater Inclusief, benoemen aangesloten partners hun doelen en ambities op het gebied van de vier P’s. Het document biedt partners de mogelijkheid een maatwerkplan op te stellen wat moet resulteren in een breder draagvlak op het gebied van diversiteit en inclusie binnen de eigen organisatie.

THEATER AAN HET VRIJTHOF

vanwege de coronamaatregelen heeft ook de educatie stilgelegd. Om studenten, nu de maatregelen niet meer van kracht zijn, weer te ontvangen heeft het theater de toegangsprijs voor hen naar 5 euro verlaagd. Het vaste publiek van Theater aan het Vrijthof is namelijk momenteel nog niet teruggekeerd in de mate waarin de organisatie dit gewend was voor de coronacrisis – dit geldt overigens voor meer theaters en andere organisaties in de culturele sector (NOS 2022).⁴ ‘En dan hebben we het nog niet eens gehad over de nieuwe groepen publiek die we willen bereiken, waar het zetten van de stap om ons te bezoeken ook groter is. Dat het publiek maar mondjesmaat terugkomt maakt het ook moeilijk om onze gidsfunctie te vervullen’, legt Noten uit. Inzicht in hoe het publiek eruit ziet heeft de organisatie via informatie uit het ticketingsysteem – hiermee kan men nagaan uit welke wijken de bezoekers afkomstig zijn. Als vervolgstap daarop neemt de organisatie geregeld contact op met wijkorganisaties of mensen uit de wijk die niet-bezoeker zijn om te kijken hoe die bewoners uitgenodigd

zouden kunnen worden om naar het theater te komen.

In het verlengde daarvan heeft de organisatie een ‘inclusiviteitspanel’ ingesteld, waarvoor vertegenwoordigers van organisaties worden uitgenodigd die in contact staan met gemeenschappen die Theater aan het Vrijthof nog niet of nauwelijks kennen. Het theater noemt bijvoorbeeld de El Habib school (een islamitische basisschool in de wijk Pottenberg), het taalcafé (dat op verschillende plekken wordt georganiseerd om mensen te helpen met de ontwikkeling van hun Nederlands) en de Molukse gemeenschap. Het panel wordt ingezet om in contact te blijven met de diverse gemeenschappen uit Maastricht en wordt ook gebruikt om inzicht te krijgen in de verschillende behoeftes, zodat het theater daar waar mogelijk op in kan spelen – zo schrijft de organisatie in de *Toolkit*. Daarbij benoemen Noten en Van Eck in het interview ook dat Maastricht de laatste jaren veel in ontwikkeling is. ‘De wijken worden steeds meer divers waardoor het ook meer inspanning vraagt om iedereen te bereiken.

Het is nog moeilijk om daar mensen te betrekken bij het theater. Daar ligt een taak voor ons, maar die is niet binnen een jaar geklaard’.

MULTICULTUREEL PROGRAMMA MET THEATER ONBEGRENSD

Met [Theater Onbegrensd](#) focust Theater aan het Vrijthof zich op podiumkunsten ‘gemaakt door multiculturele makers, bedoeld voor een multicultureel publiek’, zo staat te lezen op de website. Theater Onbegrensd is een samenwerking tussen Theater aan het Vrijthof, Toneelgroep Maastricht en Parkstad Limburg Theaters, die is voortgekomen uit de deelname van deze organisaties aan Theater Inclusief. Gezamenlijk maken zij een selectie van voorstellingen met een ‘multicultureel’ karakter die geprogrammeerd worden. In 2020 t/m 2022 waren dit bijvoorbeeld cabaretshow *Schijtziek* van Mouna Laroussi, *ADEM* en *Familiekroniek* van Nasrdin Char en *A Seat at the Table* van Black Sheep Can Fly – hoewel veel van deze voorstellingen uiteindelijk bij Vrijthof geen

4 Sinds het interview met Theater aan het Vrijthof voor dit onderzoek in mei 2022 klinken er ook meer positieve geluiden uit de podiumkunstensector over terugkerend publiek na de coronacrisis. De Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw directies (VSCD) laat in juli 2022 weten dat theaters al rooskleuriger cijfers laten zien en dat de verwachting is dat in het nieuwe theaterseizoen, dat start in september 2022, de zalen weer een stuk voller zullen zijn (Koeleman 2022).

THEATER AAN HET VRIJTHOF

doorgang hebben kunnen vinden vanwege de coronapandemie.

Om het theater toegankelijk te maken voor mensen met een lagere sociaaleconomische positie wordt samengewerkt met [Quiet](#) in Maastricht, een organisatie die zich landelijk inzet voor mensen in armoedesituaties, en [Refugee Project Maastricht](#). ‘Aan deze organisaties worden gratis kaarten aangeboden, variërend van voorstellingen van Youp van ’t Hek en Tineke Schouten tot aan grote musicals’, vertelt Van Eck.

In de enquête vertelt Theater aan het Vrijthof in de programmering nog geen rekening te houden met gelegenheden die diversiteit vieren zoals Pride Month en Black Achievement Month, of met feestdagen die voornamelijk gevierd worden door mensen met een biculturele achtergrond, zoals Keti Koti, Eid-Al-Fitr (Suikerfeest) of Diwali. Desgevraagd licht de organisatie toe dat het zich niet zozeer op deze ‘festivals’ richt omdat die ‘niet landen in Maastricht’. In plaats daarvan sluiten ze aan waar ze dat kunnen. Zo werden bijvoorbeeld Coming-out day en Paarse Vrijdag gevierd door het theater in regenboogkleuren te verlichten – iets wat meer positieve reacties losmaakte

dan het theater had verwacht, zo vertelt Van Eck.

Tijdens de periode van sluiting vanwege de coronapandemie heeft Theater aan het Vrijthof zelf geen nieuw of online programma ontwikkeld om het publiek alsnog theater en muziek aan te kunnen bieden – wel werd publiek geattendeerd op online voorstellingen van verschillende gezelschappen. In het huidige en komende theaterseizoen zal in het theater alsnog te zien zijn wat er gepland stond voor de jaren 2020 en 2021. Daarbij programmeert Vrijthof zelf geen voorstellingen online, maar faciliteert dit wel als een extern programma, zoals de Nederlandse Dansdagen, onderdelen van het programma online wil aanbieden. Hierover zegt Noten verder: ‘We zijn een theater, mensen komen hier om live verhalen op het podium samen te beleven. Een camera is als een emotioneel oog. Toen we weer live konden hebben we dit gelijk gedaan, want daar zijn we voor’.

MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN CENTRAAL BIJ SAMENWERKINGEN

Een aantal samenwerkingen op het gebied van diversiteit en inclusie die Theater aan het

Vrijthof is aangegaan, zijn al in het voorgaande benoemd. Bij het samenwerken met partners stelt de organisatie zich tot doel om een sterk en duurzaam netwerk op te bouwen, continuïteit te realiseren in de samenwerking rond het programma, en om in de samenwerking met fondsen en partners stedelijke ontwikkeling, maatschappelijke relevantie en het sociale domein centraal te stellen – zo schrijft de organisatie in de *Toolkit*. In de enquête beoordeelt Theater aan het Vrijthof de tevredenheid over diversiteit en inclusie bij haar belangrijkste partners met een 7,4 op schaal van 1 tot 10, en krijgt de tevredenheid over de worteling in de lokale omgeving een 7,0.

OVER THEATER INCLUSIEF

Het stimuleringsprogramma Theater Inclusief eindigt dit jaar, maar Theater aan het Vrijthof ziet dat stimulering nog steeds wenselijk zou zijn. Wat betreft de P van programmering ziet de organisatie dat deze redelijk goed is ingebed en leeft het gevoel dat daar niet veel ondersteuning meer nodig is. Ook geven Noten en Van Eck aan dat Theater Inclusief de organisatie heeft geconfronteerd met witte vlekken en op die manier heeft geholpen om meer bewustzijn te creëren over diversiteit en inclusie.

THEATER AAN HET VRIJTHOF

CONCLUSIE

Theater aan het Vrijthof is een organisatie die zich als culturele gids op een centraal punt bevindt tussen drie landsgrenzen, in het hart van Maastricht. Vanuit die positie benadert het theater diversiteit en inclusie. Dit onderzoek naar de voortgang van Theater aan het Vrijthof om meer divers en inclusief te worden laat zien dat er vooral wat betreft het meer divers maken van het personeelsbestand nog een belangrijke stap te zetten is. Er zijn geen medewerkers met een biculturele achtergrond in loondienst, laat staan in een leidinggevende positie. Ook ziet de organisatie ruimte voor verbetering op het gebied van publiek: er zijn veel bewoners van de stad die de weg naar Theater aan het Vrijthof nog niet weten te vinden. De belangrijkste verbeterpunten ziet Theater aan het Vrijthof dan ook in het verder onderzoeken van de niet-bezoeker en hoe zij die beter kunnen bereiken, het in gesprek gaan met gemeenschappen en ophalen waar zij behoefte aan hebben en het opnieuw aanhalen van oude bezoekers – dit laatste heeft ermee te maken dat het theater zijn vaste publiek nog niet volledig heeft teruggevonden sinds de coronacrisis. Op het gebied van programmering is de organisatie wel al redelijk tevreden. Al met al blijft het

voor Theater aan het Vrijthof belangrijk om diversiteit en inclusie hoog op de agenda te blijven stellen. Want zoals de organisatie het interview eindigde: ‘Dit was een fijn gesprek, we raken geïnspireerd om weer aan de slag te gaan!’.

BRONNEN

Voor de totstandkoming van deze deelanalyse is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

Website [Theater Inclusief](#).

Diepte-interview met Brigitte van Eck (directeur) en Peter Noten (programmeur). Interview gevoerd door Maxime van Haeren en Shomara Roosblad op 24 mei 2022.

Enquête, opgesteld door de Boekmanstichting, ingevuld door Gaby van Wegberg (teammanager marketing en communicatie) en Peter Noten (programmeur) op 25 mei 2022.

Theater Inclusief *Toolkit*, opgesteld door Theater Inclusief en ingevuld door Theater aan het Vrijthof.

NOS (2022) '[Waar blijft het publiek? Cultuursector worstelt sinds corona](#)'. Op: [www.nos.nl](#), 17 april.

Koeleman, D. (2022) '[Theaterbezoek trekt aan na huiverige start, deel zalen voller dan voor corona](#)'. Op: [www.nu.nl](#), 14 juli.

Website [Theater aan het Vrijthof](#).

COLOFON

© Amsterdam, 22 september 2022

Beeld voorblad: Vooraanzicht pand Theater aan het Vrijthof. Foto: Hugo Thomassen.

Onderzoek en tekst: Maxime van Haeren

Redactie: Jan Jaap Knol, Shomara Roosblad

Met dank aan: Brigitte van Eck en Peter Noten

OVER DE BOEKMANSTICHTING

www.boekman.nl

De Boekmanstichting is het onafhankelijke kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid in Nederland. Zij verzamelt, analyseert en verspreidt data en informatie over de cultuursector en stimuleert en faciliteert het gefundeerde cultuurdebat.

OVER THEATER INCLUSIEF

www.theaterinclusief.nl

Theater Inclusief is een initiatief van 19 aangesloten partners, bestaande uit BIS-theatergezelschappen en standplaatstheaters. Aan de hand van de vier P's van personeel, programmering, publiek en partners bouwt het aan een meer diverse en inclusieve theatersector.

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

BOEKMANSTICHTING
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
www.boekman.nl

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid